

Другий моніторинговий звіт (Північна і Центральна частини України: Суми, Чернігів, Житомир, Вінниця, Дніпропетровськ, Кіровоград, Полтава та Черкаси)
Фінансується Європейським Союзом

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ВПО В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ (ПІВНІЧ ТА ЦЕНТР)

Лютий 2016

Підготували
Асоціація «Спільний простір» (Україна)
та MEMO98 (Словаччина)

Thomson Foundation
+44 20 3440 2440
46 Chancery Lane
London WC2A 1JE

thomsonfoundation.org

1. ВСТУП

Цей звіт є другим із низки моніторингових звітів, які буде оприлюднено в рамках проекту «Голос місцевих ЗМІ: професійні стандарти та етичні норми висвітлення конфліктів», що реалізується Фондом Томсон (Thompson Foundation), Європейським центром журналістики (European Journalism Centre), Асоціацією «Спільний простір», МЕМО 98, а також Міжнародним інститутом регіональної преси та інформації за підтримки Європейського Союзу. Перший було присвячено результатам моніторингу, проведеного в жовтні 2015-го року.

Головна мета проекту – ослаблення потенційних джерел соціальної напруги через збалансоване висвітлення подій у регіональних ЗМІ, зокрема внаслідок зменшення соціальної напруги між внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та громадами, які їх приймають. Цього буде досягнуто завдяки підвищенню рівня неупередженості та якості контенту, а також через покращення співпраці між ЗМІ як в Україні, так і за її межами.

Проект передбачає розвиток спроможності своєчасно запобігати провокаціям з боку ЗМІ під час висвітлення подій, пов'язаних із конфліктом, за допомогою ретельного моніторингу та оцінки роботи регіональних ЗМІ, які беруть участь у проекті. Асоціація «Спільний простір» та МЕМО98 спільно розробили методологію моніторингу представлення внутрішньо переміщених осіб у ЗМІ. Під час тренінгів, що відбулися у Києві Львові, Харкові, Дніпропетровську та Одесі, підготували 65 регіональних спеціалістів із медіа-моніторингу для якісного та кількісного аналізу представлення у регіональних ЗМІ згаданої тематики.

Упродовж 2015-2016 років буде оприлюднено загалом 24 моніторингові звіти щодо висвітлення тематики ВПО в місцевих українських ЗМІ: регіональні, порівняльні міжрегіональні, порівняльні за періодами моніторингу та підсумковий.

З 15 по 28 лютого 2016 р. команда спеціалістів із моніторингу провела другу хвилю медіа-дослідження щодо висвітлення тематики ВПО. До вибірки увійшло 205 ЗМІ, що підлягали моніторингу (50 телеканалів, 65 друкованих ЗМІ та 90 онлайн-ресурсів), із 24-х областей України, які було об'єднано у 4 регіони:

- ★ Схід (Донецчина, Луганщина, Харківщина);
- ★ Північ-Центр (Сумщина, Чернігівщина, Житомирщина, Вінниччина, Дніпропетровщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина);
- ★ Південь (Одещина, Херсонщина, Запоріжжя, Миколаївщина, АР Крим.
- ★ Захід (Волинь, Закарпаття, Івано-Франківщина, Львівщина, Рівненщина, Тернопільщина, Хмельниччина, Чернівецьщина).

Вибірка ЗМІ, що стали суб'єктами моніторингу в Північних та Центральних областях України, була достатньо репрезентативною і представляла 73 засоби масової інформації цього регіону (18 телеканалів, 24 газети та 31 сайт). Порівняно з 1-ю хвилею моніторингу, вибірка за-

знала мінімальних змін – вони були зумовлені переважно тим, що низка ЗМІ припинили своє існування або призупинили регулярний вихід.

2. СТИСЛІ ВИСНОВКИ

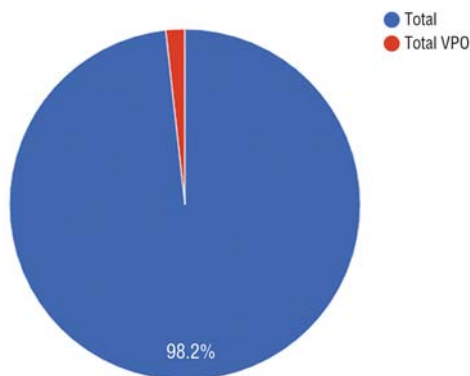
- ★ З-поміж 8-и областей північно-центрального регіону найактивніше тему ВПО висвітлювали ЗМІ Дніпропетровщини, а найпасивніше – Черкащини.
 - ★ Серед типів ЗМІ лише онлайнві розлогіше висвітлювали тематику ВПО. Для ТБ і преси вона була радше другорядною.
 - ★ ЗМІ загалом застосовували коректну мову та термінологію, уникали сенсаційності. Проте було декілька прикладів, коли вінницькі ЗМІ представляли ВПО в негативній тональності. Зафіксовано і приклади незбалансованого висвітлення, зокрема в Чернігові, Вінниці та Житомирі.
 - ★ Спостерігався брак аналітики щодо ВПО. Журналісти часто транслювали офіційні повідомлення, не перевіряючи факти.
 - ★ ЗМІ подекуди зосереджувалися на «людських історіях», водночас частина публікацій зводилася до статистики. Через відсутність контексту, поставало питання про якість та цінність публікацій.
- >>

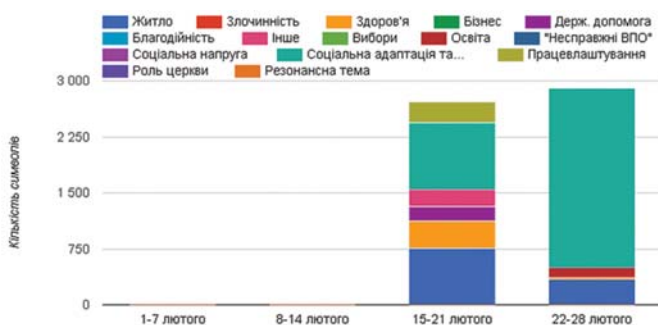
3. КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ

Вибірка ЗМІ північних і центральних областей України, що стали об'єктами моніторингу, була представлена 73 регіональними ЗМІ (18 місцевих телестанцій, 24 газети та 31 онлайн-медіа), також моніторингова команда враховувала приналежність ЗМІ за правом заснування та володіння, потенційний вплив та рейтинг як критерії відбору. Вибірка складалася з якнайменш однієї ТБ станції і газети державної форми власності від кожної з восьми областей.

Попередні результати моніторингу показали що питання, пов'язані з ВПО, не приваблювали особливої уваги ЗМІ до місцевих виборів (частка наданого часу та простору варіювалися з 1,8% від загального обсягу ефіру телевізійних каналів-учасників моніторингу до 1,2% у газетах).

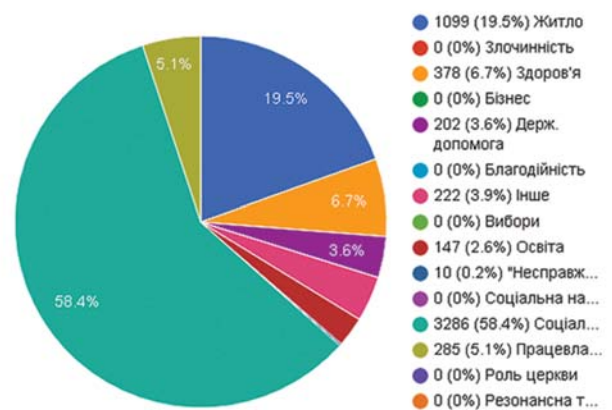
Діаграма 1. Частка представлення тематики ВПО від загального обсягу новинного контенту всіх телевізійних каналів регіону, що були у фокусі другого періоду моніторингу (15-28 лютого 2016 р.)

Діаграма 2. Частка публікацій у рамках тематики ВПО від загального обсягу контенту у ЗМІ Півночі та Центру, що були у фокусі моніторингу, впродовж другого періоду (потижневий зріз).

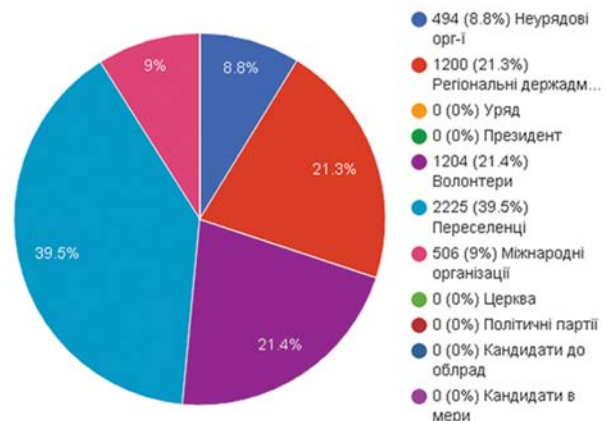
3.1. ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Телевізійні канали-учасники моніторингу у північній та центральній частинах України надали загалом 1,8% свого ефірного часу висвітлюванню теми ВПО (загалом більше 89 годин, що становить 23 секунди на канал за один день). Найбільш активно висвітлювалися такі теми, пов'язані з ВПО: соціальна адаптація та життя у громаді (58,4%), житло (19,5%). Такі теми як здоров'я, працевлаштування, державна допомога та освіта висвітлювалися пасивніше - 6,7%, 5,1%, 3,6% та 2,6% відповідно.

Діаграма 3. Частка представлення різних тем в рамках тематики ВПО на всіх телевізійних каналах регіону, що були у фокусі моніторингу.

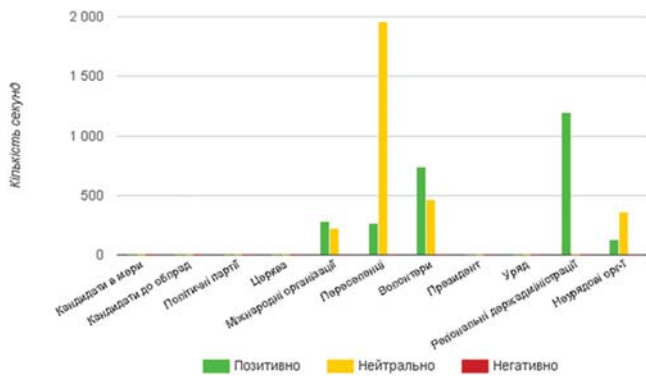
З-поміж суб'єктів моніторингу, найактивніше у рамках загальної тематики ВПО були представлені самі ВПО (39,5% загального обсягу тематики ВПО), волонтери (21,4%), регіональні держадміністрації (21,3%), міжнародні організації (9%), НУО (8,8%). >>

Діаграма 4. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО на всіх телевізійних каналах регіону, що були у фокусі моніторингу.

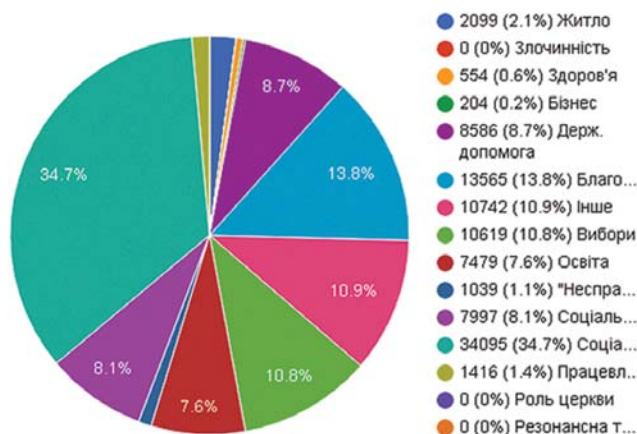
Щодо тональності матеріалів, телеканали представляли суб'єкти моніторингу переважно нейтрально та позитивно.

Дїаграма 5. Розподїл ефїрного часу серед суб'єктїв монїторингу за тональнїстю, з якою цї суб'єкти були представлєнї в рамках загальної тематики ВПО на всїх телеканалах рєгїону, що були у фокусї монїторингу

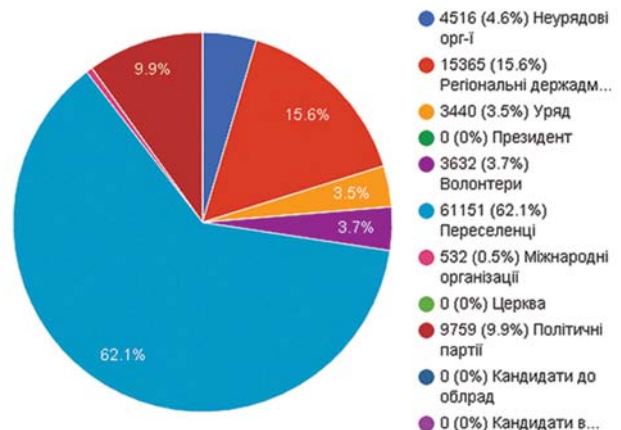
3.2. ПРЕСА

У порївняннї з телеканалами, мїсцевї газети висвітлювали проблеми ВПО ще пасивнїше (1,2% новинного контенту, який пїдлягав монїторингу). Газети з вибїрки монїторингу найбїльш активно висвітлювали такі теми, пов'язанї з ВПО: соцїальна адаптацїя і життя у громадї (34,7%), благодїйнїсть (13,8%), вибори (10,8%), Такї теми як державна допомога (8,7%), соцїальна напруга (8,1%), освїта (7,6%), житло (2,1%), працевлаштування (1,4%), несправжнї ВПО (1,1%), здоров'я (0,6%), бїзнес (0,2%) були представлєнї мїнїмально.

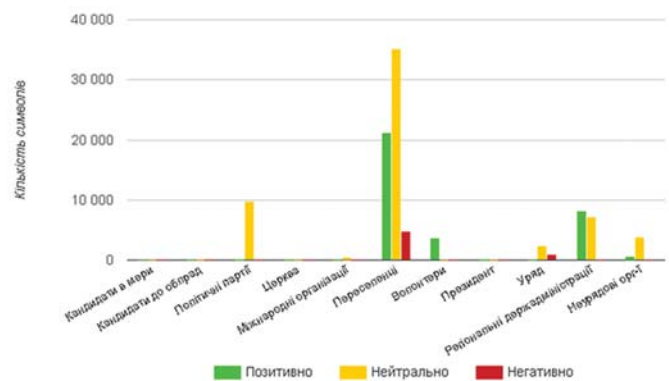
Дїаграма 6. Частка представлєння рїзних тем в рамках тематики ВПО в усїх виданнях рєгїону, що були у фокусї монїторингу.

Щодо представлєння суб'єктїв, найбїльш активно газети інформували про самих ВПО: 62,1% загальноного контенту, рєгїональнї держадмїнїстрацїї (15,6%), політичнї партїї (9,9%). НУО, волонтери, уряд та мїжнароднї органїзацїї були представлєнї пасивнїше – 4,6%, 3,7%, 3,5% та 0,5% вїдповїдно.

Дїаграма 7. Частка представлєння рїзних суб'єктїву рамках тематики ВПО в усїх виданняхрєгїону, що були у фокусї монїторингу.

Тональнїсть мїатерїалїв була переважно нейтральною й позитивною. Водночас газети публїкували і негативну інформацию про ВПО (8% вїд загальноного висвітлєння суб'єкта) та уряд (майже третину).

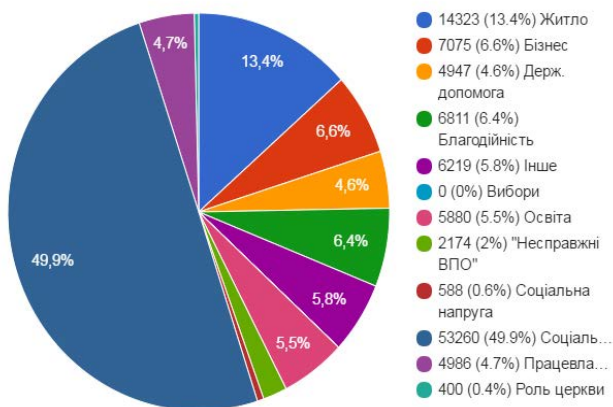
Дїаграма 8. Розподїл обсягу мїатерїалїв серед суб'єктїв монїторингу за тональнїстю, з якою цї суб'єкти були представлєнї в рамках загальної тематики ВПО в усїх друкованих виданнях рєгїону, що були у фокусї монїторингу.

3.3. ОНЛАЙН МЄДІА

Проаналїзованї 31 онлайн-мєдїа присвятили тематицї ВПО 109 410 символїв (близько 59 стандартних сторїнок А4). Найактивнїше писали про соцїальну адаптацїю та життя у громадї (49,9%). Іншї теми: >>

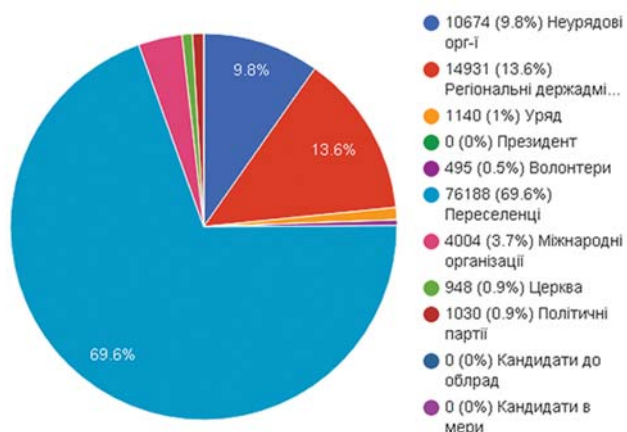

житло (13,4%), бізнес (6,6%), благодійність (6,4%), освіта (5,5%), працевлаштування і державна допомога (4,6% і 4,7%), несправжні ВПО (2%), висвітлювалися млявіше.

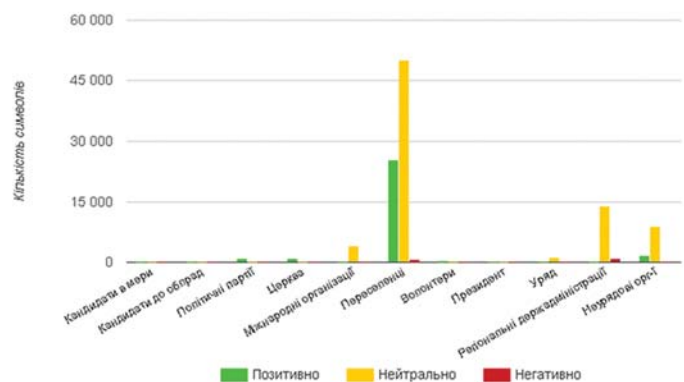
Діаграма 9. Частка представлення різних тем в рамках тематики ВПО в усіх он-лайн виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

Щодо представлення суб'єктів дослідження загальної тематики ВПО, онлайн-медіа найбільшу увагу приділяли: самим ВПО (69,6%), регіональним держадміністраціям (13,6%), НУО (9,8%). Міжнародні організації, уряд, церква, політичні партії та волонтери були представлені мінімально.

Діаграма 10. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО в усіх он-лайн виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

Щодо тональності публікацій, онлайн-медіа представляли суб'єкти моніторингу переважно позитивно і нейтрально. Лише регіональні держадміністрації та ВПО були представлені також у негативній тональності (6% і 0,1% їх загального обсягу відповідно).

Діаграма 11. Розподіл обсягу матеріалів серед суб'єктів моніторингу за тональністю, з якою ці суб'єкти були представлені в рамках загальної тематики ВПО в усіх он-лайн виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

4. ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ

У **Черкасах** кількість публікацій на ТБ і в онлайн ЗМІ залишилася на тому ж рівні, що і під час першої хвилі моніторингу. Водночас зменшилася кількість матеріалів у пресі.

У проблематиці ВПО телеканали намагалися не робити сенсаційних матеріалів із сюжетів стосовно проблематики ВПО. У сюжетах не фігурували жодні політики чи місцеві органи влади. Журналісти дотримувалися коректних висловлювань та ставилися з повагою до висвітлення проблем ВПО. Окремо виділялася тематика соціальної адаптації, особливо дітей.

У черкаській газеті «Нова доба», приділяють чимало уваги темі ВПО. Так у №7 від 18.02.2016 р. було розміщено 2 матеріали зі згадками про ВПО: блок у дайджесті новин «На Буковині 15-річний переселенець врятував від пожежі трьох маленьких дітей» та стаття на 1 друковану сторінку «Донеччанка Людмила Марченко проводить для черкащан творчі майстер-класи і вчить цінувати жит-тя», яка розкриває індивідуальну історію адаптації переселенки до нового міста та громади. Статті акцентують увагу на позитиві та успішній історії адаптації жінки.

Моніторингова команда не помітила випадків, коли черкаські сайти називали ВПО біженцями. Однак одного разу стаття про переселенців була ілюстрована фотографією, яка насправді зображує біженців. Так, 17 лютого сайт «ПроЧерк» розмістив статтю «2016 року програми для переселенців не скорочуватимуть», проілюстровану фотографією дітей з невідомої акції (вони тримають у руках саморобний плакат,

на якому українською мовою написано «Ми любимо Україну» і зображено прапори... Афганістану та Руанди).

У **Чернігові** порівняно з минулим періодом моніторингу (у жовтні 2015 року) публікацій, які стосуються теми ВПО, було значно менше. Як і під час попередньої хвилі моніторингу, ЧОДТРК «Сівер-центр» приділяла найбільше уваги висвітленню проблем внутрішньо переміщених осіб. Матеріал від 20.02.16 транслювався у програмі «Тиждень». У ньому йшлося про діяльність представниці Інституту радників Міністра соціальної політики з питань внутрішньо переміщених осіб. Матеріал мав більш офіційний характер. Проблема ВПО була висвітлена однобоко. У сюжеті не було прикладів реальних справ, конкретних прикладів допомоги.

Другий сюжет (у програмі «Новини. Підсумки» від 22.02.2016), теж пов'язаний із ВПО. Йшлося про діяльність громадської організації «Аратта». Це класичний камерний сюжет також у вигляді інтерв'ю, який був доповнений тематичним відеорядом. Як і перший, цей матеріал більше нагадував звіт про діяльність НУО, де є лише одна особа – керівник громадської організації.

«Людські історії» практично не висвітлюються для «олюднення» журналістських матеріалів. Такий жанр, як журналістське розслідування, на телебаченні також практично відсутній.

Чернігівська преса висвітлювала тему ВПО мляво. ЗМІ публікували тільки факти, не намагаючись зазирнути глибше. Так у газеті «Деснянська правда» від 18.02.2016 у статті «3 турботою про людей у реальних справах» описані підсумки роботи Фонду і зокрема про надання матеріального забезпечення тринадцяти особам, які перемістилися з тимчасово окупованої території, на загальну суму 107,3 тис. грн., з яких допомога за тимчасовою непрацездатністю склала 9,2 тис. грн і по вагітності та пологах – 98,1 тис. грн.

Журналісти не мали критичного ставлення до офіційних заяв уряду та органів місцевої влади і не перевіряли фактів, подаючи їх як істину.

У **Дніпропетровську** більшість програм та репортажів, підготовлених журналістами Філії Національної телекомпанії України «Дніпропетровської регіональної дирекції» (51 телеканал), присвячених проблематиці ВПО, в період з 15 по 29 лютого, мали інформаційний характер. Мова та термінологія у поданих матеріалах загалом була коректною. Експерти з моніторингу не виявили випадків зневажливого або образливого тону.

Також не зафіксовано жодного випадку, коли ВПО називали біженцями. Взагалі висвітлювання проблем ВПО було збалансованим. Коли тематика матеріалу дозволяла, то ЗМІ надавали різні точки зору і використовували різноманітні джерела. Проте, слід зауважити, що журналісти не мали критичного ставлення до офіційних заяв уряду та органів місцевої влади і не перевіряли фактів, подаючи їх як істину.

Частина публікацій, із зазначеної тематики ВПО, розміщених на сайті дніпропетровської газети «Лица» за підзвітний період, не є авторськими. Окрім власних матеріалів, Інтернет – ресурс використовує контент інформагентств, інших медіа та заяви прес-служб держустанов.

Кіровоградські телеканали надали загалом 0,5% свого ефірного часу висвітленню теми ВПО (що становить біля двох хвилин загального ефірного часу кожного з усіх 2-ох каналів-об'єктів моніторингу, загалом 6 годин і 48 хвилин). Було висвітлено лише одну тему, пов'язану з ВПО – соціальну адаптацію на каналі КОДТРК «Кіровоград», тоді як канал ТТV не розмістив жодного матеріалу, присвяченому суб'єкту моніторингу.

Щодо тональності матеріалів, то телеканал «Кіровоград» у зазначеному матеріалі висвітлював ВПО нейтрально. У порівнянні з телеканалами, місцеві газети протягом періоду моніторингу взагалі не висвітлювали проблеми ВПО.

Децю активнішими були кіровоградські онлайн-ресурси. Приклади успішних «олюднених» новин про ВПО були рідкісними. У матеріалі «Жити чи помирати на Донбасі – свідомий вибір кожного» про лікарів-переселенців із Донецької та Луганської областей сайту «Перша електронна газета» зроблено акцент на звичайних життєвих ситуаціях адаптації представників певного соціального прошарку представників ВПО¹. Сайт «Гречка» більше акцентує увагу на життєвих аспектах представників ВПО, подекуди лише інформуючи переселенців з приводу певних проблемних моментів щодо можливості молодим лікарям (зокрема й переселенцям) вимагати відшкодування за житло², або про труднощі з отриманням виплат переселенцю з Луганська³. >>

¹ <http://persha.kr.ua/article/67957-zhiti-chi-pomirati-na-donbasi-svidomij-vibir-kozhnogo.html>

² <http://gre4ka.info/suspilstvo/24790-molodi-likari-u-kirovohradi-mozhut-prosyty-vidshkoduvannya-za-orendu-zhytla>

³ <http://gre4ka.info/analityka/24876-nbu-prohrav-sud-kolyshnomu-inkasatoru-i-vyplatyt-35-tysiach-hryven-foto-video>

фото: Анна Ратьєва

Жодна друкована газета Полтавської області за цей період не приділила своєї уваги темі внутрішньо переміщених осіб

Жодна друкована газета Полтавської області за цей період не приділила своєї уваги темі внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За результатами кількісного і якісного аналізів можна стверджувати, що полтавські ЗМІ уникали сенсаційності при висвітленні теми ВПО. Повідомлення були суто інформаційними або переробленими прес-релізами громадських організацій, передрук з інших ЗМІ був лише один: журналіст і активіст Роман Повзик розмістив свій аналогічний матеріал щодо семінару практично на всіх сайтах.

У сумських ЗМІ зберігається тенденція до млявого представлення ВПО. Проблеми переселенців фактично не висвітлюються. Так, на обласному державному телеканалі цій темі присвячується або 1-2 сюже-ти на місяць, або взагалі жодного. З початку 2016 року (у січні) в ефірі державного телеканалу транслювалися дві програми про вимушених

переселенців зі сходу – 16-тихвилинна передача «Життя спочатку. Вимушені переселенці зі сходу та Криму», присвячена реалізації в області загальнодержавної програми «Пом'якшення наслідків переміщення для жінок і сімей»⁴ та 30-тихвилинний прямий ефір у студії телеканалу⁵, гостями якого були жінки-переселенки.

Інтернет-видання Сумщини абсолютно байдужі до теми ВПО: за весь період моніторингу лише одна публікація. І то не власний матеріал, а надання сухого статистичного звіту державної установи майже виключно у цифровому вигляді⁶.

Сумська преса за період другої хвилі моніторингу також не оприлюднила жодної публікації, яка б у будь-який спосіб стосувалася теми ВПО. Навіть за період між моніторингами з'явилося тільки одне речення з 5 слів, що стосувалося переселенців, у газеті «Ваш Шанс» – саме в цій газеті була дуже коротка та стисла стаття зі статистичними даними⁷.

Вінницькі ЗМІ в основному використовували коректний підхід та не застосовували зневажливу мову, звертаючись до питань ВПО під час моніторингу. Окрім цього, моніторингова команда не помітила випадків, коли вимушених переселенців називали біженцями. Журналісти не мали критичного ставлення до офіційних заяв уряду

⁴ <http://tv.sumy.ua/zhyttya-spochatku-vymusheni-pereselentsi-zi-shodu-ta-krymu>

⁵ <http://tv.sumy.ua/svoya-pravda-pereselentsi-zi-shodu-ukrainy>

⁶ «Данкор», 25.02.2016, <http://www.dancor.sumy.ua/news/newsline/169117>

⁷ «Ваш шанс», №47, від 25.11.2015 <http://www.shans.com.ua/?m=nr&in=559&ir=2&id=59749>

та органів місцевої влади і рідко робили належну перевірку фактів. Істотно не вистачало аналітичних публікацій. У більшості випадків журналісти не виконували функції контролю, механічно транслювали офіційні заяви, не приділяли уваги можливостям зробити належне дослідження або аналіз. Якщо у телесюжетах це не завжди дозволяє формат, то друковані й онлайн-публікації можуть давати читачам ширше представлення тематики.

У сюжеті про відвідини Вінниці Калле Конкола, відомого правозахисника, на телеканалі ВІНТЕРА⁸ бракувало синхронів переселенців з особливими потребами і представників ГО «Гармонія», які допомагають їм. А от журналіст телеканалу ВІТА, хоч і на день пізніше, але створив сюжет, який розкриває порушене питання ширше⁹. Взятий цікавий «олюднений» синхрон із переселенцем-інвалідом, який розповідає, з якими конкретно проблемами вони зіштовхуються, як із цим борються, і що варто було б робити.

Стосовно газет, то висвітлювання проблем ВПО і тут не було збалансованим, ЗМІ не представляли різні точки зору і не використовували різноманітні джерела.

17 лютого у газеті «РЕАЛ» виходить стаття «Начальник поліції Вінниччини Антон Шевцов зайнявся резонансними справами і хоче «зачистити вулиці». Сам Антон Шевцов - з анексованого Криму, і в публікації згадується про те, що Крим він залишив і переїхав працювати в Україну. До Вінниці працював у Чернігові. Матеріал був підготовлений за підсумками його прес-конференції на новій посаді. У матеріалі розповідалося про плани Антона Шевцова на новій

посаді начальника ГУ Нацполіції у Вінницькій області після анексії Криму. У тому ж номері газети «Реал» було згадано, що нову патрульну поліцію Вінниці очолить кримський татарин – земляк Шевцова.

Стосовно інтернет-медіа, то і тут висвітлювання проблем ВПО не було збалансованим, ЗМІ не представляли різні точки зору і не використовували різноманітні джерела. Журналісти не мали критичного ставлення до офіційних заяв уряду та органів місцевої влади і рідко робили належну перевірку фактів. Загалом не вистачало аналітичних публікацій. У більшості випадків журналісти не приділяли уваги можливостям зробити належне дослідження або аналіз. Наприклад, 19 лютого на сайті l-vin.info було опубліковано замітку «У Вінниці Червоний Хрест опікується студентами-сиротами з ДонНУ», де йшлося про надання адресної допомоги студентам-сиротам, які переїхали до Вінниці із зони конфлікту. Однак у матеріалі не надано докладного аналізу конкретних труднощів, з якими зіштовхуються ВПО.

У медіа **Житомирської** області за весь час моніторингу було зафіксовано всього 4 тематичні публікації. Щодо мови та термінології, ЗМІ-учасники моніторингу загалом використовували коректний підхід та не вживали зневажливих слів. Журналісти використовують відповідну термінологію, зазвичай користуються поняттями «переселенці», «внутрішньо переміщені особи», «тимчасово переміщені особи» та «вимушені переселенці». У всіх досліджуваних матеріалах термін «біженці» взагалі не згадується. Однак публікації не збалансовані, переписані з прес-релізів без точки зору самих ВПО.

⁸ «Вінтера», 25.02.2016, <http://www.youtube.com/watch?v=cczfn-hdA6Q&list=PLKkRCS4sKop3n8CBt7SvWkY2TULU14r&sns=em>

⁹ «Віта», 26.02.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=75bFOhg8AZI&feature=youtu.be>